

Оригінальна стаття/Original research

УДК 316.6

Гусєв Андрій Ігоревич¹, Кондур Земфіра Анатоліївна²

¹ДЗВО «Університет менеджменту освіти НАПН України»

(Київ, Україна)

²Офіс Ради Європи в Україні (м.Київ, Україна)

DOI: [https://doi.org/10.33120/sssppj.vi49\(52\).265](https://doi.org/10.33120/sssppj.vi49(52).265)

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ ДО ДЕКОНСТРУЮВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ ЯК КОМПОНЕНТУ ТРЕНІНГОВИХ ПРОГРАМ, СПРЯМОВАНИХ НА НАЛАГОДЖЕННЯ СПІВПРАЦІ МІЖ СПІВРОБІТНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА РОМАМИ

АНОТАЦІЯ

Представлено результати теоретичного обґрунтування, практичної розробки та апробації мультидисциплінарного підходу до деконструювання стереотипів при розробці тренінгових програм, спрямованих на покращення взаєморозуміння та довіри між співробітниками Національної поліції та представниками ромських громад з метою налагодження співпраці у питаннях безпеки та профілактики правопорушень. Мультидисциплінарний підхід був розроблений та пройшов апробацію в рамках двох проєктів, реалізованих Міжнародною благодійною організацією «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» у 2019 році та ГО «Правозахисний ромський центр» у 2021 році у партнерстві з Управлінням забезпечення прав людини Національної поліції України. Загальною метою реалізації проєктів було забезпечення безпеки, справедливості та уваги до потреб ромів із застосуванням практичних заходів, що відповідають стандартам у сфері прав людини; налагодження діалогу та взаємної довіри між співробітниками поліції та ромами. Реалізація мультидисциплінарного підходу базувалась на принципах освіти дорослих, які передбачають залучення учасників до інтерактивної взаємодії, активізацію їхнього критичного мислення шляхом звертання до власного професійного та особистісного досвіду, надання необхідної інформації стосовно механізмів формування етнічних та професійних стереотипів з огляду на здобутки соціальної та кримінальної психології, дослідження у сфері вивчення «культури бідності», ромської ментальності, особливостей етногенезу, культурних традицій та укладу життя як способу збереження ідентичності ромів як представників традиційної культури. Також учасникам надавалась інформація стосовно актуальних проблем дотримання прав людини, ознайомлення із європейськими стандартами роботи поліцейських у сфері боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті та історичних причин міжнародної уваги до дотримання прав саме цієї групи населення як такої,

що

неодноразово страждала від дискримінації та геноциду. Розроблений підхід підтвердив свою ефективність в ході практичного апробування. Також було продемонстровано, що відсутність у співробітників поліції упередженого ставлення та стереотипного сприймання щодо ромів та розуміння ними традицій, культурних особливостей та специфіки світосприйняття ромів є необхідною умовою для успішного налагодження співробітництва у межах існуючого правового поля з питань безпеки та профілактики правопорушень.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

роми; співробітники поліції; стереотипи; мультидисциплінарний підхід; співпраця

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ГОЛОВНОГО АВТОРА

Гусев Андрій Ігоревич
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та особистісного розвитку
ДЗВО «Університет менеджменту освіти НАПН України»
м.Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1790-3295>
Igorich70@gmail.com

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

©Copyright: Гусев, Кондур, 2022

Видавець: Sciendo

DOI: [https://doi.org/10.33120/ssppj.vi49\(52\).265](https://doi.org/10.33120/ssppj.vi49(52).265)

Стаття надіслана: 20.02.2022

Стаття виправлена: 27.05.2022

Прийнята до публікації:
08.06.2022

ВСТУП

Актуальність налагодження співпраці між співробітниками національної поліції та представниками ромських громад обумовлюється, з одного боку, незвичністю традиційного укладу кочового життя значної кількості ромських громад (таборів),

специфічними механізмами збереження власної ідентичності, обумовленими багатовіковою історією дискримінації та поневірянь цього народу, а з іншої, – новими вимогами до методів роботи підрозділів національної поліції з акцентом на профілактичні заходи та вимоги щодо досягнення якісно нового рівня співробітництва між поліцейськими та членами громади.

За даними перепису населення 2001 року в Україні офіційно проживає 47 600 ромів. Але згідно з оцінками

громадських організацій ця цифра на сьогодні є значно більшою — від 200 000 до 400 000 ромів. Найчисленніші ромські громади розташовані в Закарпатській, Одеській і Харківській областях (Повсякденні практики...2013, с. 16; Бочева, 2019).

Становище ромів в українському суспільстві є дуже складним. Проблемні сфери існування ромського населення відображені в звітах багатьох міжнародних організацій. Серед них особливий акцент робиться на безгромадянстві, дискримінації, маргіналізації, криміналізації та бідності значної кількості ромського населення (Аналітичний звіт..., 2020; Безгромадянство..., 2018; Повсякденні практики..., 2013).

Слід зазначити, що складності соціальної адаптації ромів не є лише українською проблемою. Архаїчність життєвого укладу вступає у конфлікт із сучасним укладом життя практично у всіх розвинутих країнах (див., наприклад: Горват, 2019; Allen, 2016; Social Inclusion..., 2011). Так «ще 1990 року ОБСЄ (на той час діяла під назвою «Нарада з безпеки та співробітництва в Європі») визнала існування особливих проблем у галузі людського виміру, з якими стикаються громади рому та синті на всій території регіону» (Полиция и рома..., 2010, с.24). Під час опитування, проведеного у 2011 році в 11 країнах-учасниках Євросоюзу, близько половини опитаних ромів заявили, що за останні 12 місяців стикалися з дискримінацією під час пошуку житла та роботи; у сфері освіти, охорони здоров'я та на робочому місці. (Кин, 2017, с. 27). Як зазначає Томас Хаммарберг, колишній комісар Ради Європи з прав людини: «Антициганські настрої «[це] термін, що поєднує особливий різновид упереджень, забобонів та стереотипів, які визначають повсякденну поведінку багатьох представників найбільш численних груп по відношенню до

ромів та кочових спільнот...» (Кин, 2017, с. 30).

Проблемність взаємовідносин між ромами та поліцією також має достатньо давню історію та відображається як у звітах соціологічних та правозахисних досліджень, так і в публікаціях ЗМІ (див, наприклад: Близько 30 тис. ромів..., 2021; Буткевич, 2011; Лишка, 2018; Рымар, 2019). Так, автори проведеного у 2017 соціологічного дослідження «Безпека ромського населення: результати дослідження в Одеській та Закарпатській областях» стверджують, що «методи роботи поліції все ще продовжують бути першочерговими загрозами для безпеки ромського населення в Україні. Саме тому важливим для розуміння глибини означеної проблеми було визначити ставлення самих поліцейських до представників ромської національної меншини, їх досвід взаємодії та труднощі, з якими вони стикаються при роботі з ромським населенням» (Безпека ромського населення..., 2018, с. 27). У сфері правовідносин особливу небезпеку становлять злочини, що скоюються проти представників ромського населення на ґрунті ненависті (Звіт про оцінку..., 2014). Так у 2018-2019 роках відбулась серія нападів на ромські поселення у різних містах держави, під час яких загинули 2 особи, а загальна кількість постраждалих ромів склала понад 150 осіб, у тому числі жінки та діти.

У той же час існують чисельні приклади успішної інтеграції ромів у життя місцевих громад у різних регіонах країни (див, наприклад, Аналітичний бріф..., 2021).

За останні десятиліття значно зросла і громадська активність самих ромів. Ще у 1993 році була відкрита одна з перших ромських неурядових організацій «Асоціація циган м. Ізмаїл та Ізмаїльського району», яка у 2004

році трансформувалась у
Міжнародну

благодійну організацію Ромський жіночий фонд «Чіріклі», яка у співдружності з іншими громадськими та правозахисними організаціями в останні кілька років докладає масу зусиль до створення мережі ромських медіаторів як соціальних посередників між ромським населенням та місцевою владою, громадами та поліціантами (Горват, 2019а). У своїй діяльності ромські організації спираються на прийняту в 2021 році оновлену «Ромську Стратегію 2030», яка є послідовницею доопрацьованої та переглянутої «Ромської Стратегії 2020» (Про схвалення Стратегії..., 2021). 25 жовтня 2021 року Міністерство Економіки України видало наказ Про затвердження Змін №10 до національного

класифікатора

ДК003:2010. В оновленому Класифікаторі професій можна знайти нову професію Посередник у спільноті під кодом КП 3460. Це означає на практиці, що ромські посередники можуть бути офіційно прийняті на посаду та працювати для своєї громади (див. Зустріч ромських медіаторів..., 2022; Конкурс..., 2019; Медіатори..., 2019; Ромське посередництво..., 2019).

МЕТА

Теоретичне обґрунтування, практична розробка та апробація мультидисциплінарного підходу до деконструювання стереотипів при розробці тренінгових програм, спрямованих на покращення взаєморозуміння та довіри між співробітниками Національної поліції та представниками ромських громад з метою налагодженні співпраці у питаннях безпеки та профілактики правопорушень.

МЕТОДОЛОГІЯ

Мультидисциплінарний підхід до побудови тренінгових занять був розроблений та пройшов апробацію в рамках реалізації двох проектів, перший з яких мав назву «Побудова діалогу та порозуміння між ромами та поліцією» та був реалізований Міжнародною благодійною організацією «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» у 2019 році, а другий проект під назвою «Об'єднання сил заради безпеки в ромських громадах» був реалізований у 2021 році ГО «Правозахисний ромський центр», обидва проекти - у партнерстві з Управлінням забезпечення прав людини Національної поліції України. Загальною метою реалізації проектів було забезпечення безпеки, справедливості та уваги до потреб ромів із застосуванням практичних заходів, що відповідають стандартам у сфері прав людини; налагодження діалогу та взаємної довіри між співробітниками поліції та ромами.

При розробці в рамках реалізації першого проекту первинного варіанту тренінгової програми, яка проводилась у офлайн режимі (всього було проведено 14 тренінгових занять у різних регіонах країни) автори спирались на досвід роботи західноєвропейських громадських активістів, правозахисників та поліціантів, застосовували принципи просвітництва та інформування із використанням елементів фасилітації та роботи учасників у малих групах. Акцент при цьому робився на наданні учасникам необхідної інформації стосовно актуальних проблем дотримання прав людини (Кин, 2017), ознайомленні з вітчизняними та західноєвропейськими стандартами роботи поліцейських у сфері боротьби

зі злочинами на ґрунті ненависті (Полиция и рома., 2010; Взаємодія поліції та громади, 2017; Довідник для працівників поліції., 2019). Також окремий інформаційний блок був присвячений особливостям етногенезу, культури, традиції та укладу життя ромів (Роми: міфи та факти., 2018), поясненням специфіки налагодження взаємодії між ромами та поліцією та історичних причин міжнародної уваги до дотримання прав саме цієї групи населення як такої, що неодноразово страждала від дискримінації та прямого геноциду (Бочева, 2019; Переслідування та вбивства ромів., 2013). Зворотній зв'язок від учасників тренери отримували двома шляхами – безпосереднім опитуванням, та за допомогою запитальника.

Вже після проведення перших занять з'ясувалось, що значна кількість співробітників поліції перебуває під впливом побутових та професійних стереотипів, які мають характер «автоматичних упереджень» (Allen, 2016) відносно осіб ромської національності. Так в ході занять вони озвучили практично увесь спектр як професійних, так і побутових стереотипних уявлень стосовно життя, культури та особистісних якостей ромів, наявність яких автори соціологічних та правозахисних досліджень фіксували у попередніх дослідженнях (див. наприклад: Безпека ромського населення., 2018; Кислова, Кузіна, & Дирда, 2020). Нижче ми наводимо узагальнений список цих уявлень: у ромів немає батьківщини, кожен ром потенційно небезпечний, вони всі займаються крадіжками, обманом та шахрайством, схильні до створення кримінальних угруповань. Всі роми безробітні, неосвічені та не бажають працювати, займаються жебрацтвом, шукають легкої роботи. Роми не приймають норми та принципи сучасного європейського суспільства, вони соціально неактивні. Роми крадуть

дітей, а власних дітей народжують у великій кількості виключно задля заробітку грошей та отримання державної допомоги. Усі роми займаються магією, вміють ворожити та розкладають на картах, володіють гіпнозом. Гарно співають та танцюють. Роми неохайні, мають специфічний запах тіла, тому що не дотримуються елементарних правил гігієни тощо.

Результатом наявності таких уявлень та упереджень стосовно ромів стали не лише супротив та прояви негативізму з боку окремих учасників тренінгів, але і загальний низький рівень уваги у навчальній групі. Також з'ясувалось, що у багатьох учасників наявні внутрішні переконання у марності зусиль щодо налагодження системи профілактики правопорушень серед ромського населення та зневіра щодо можливості якихось інших підходів, крім каральних.

Відповідно, виникла необхідність удосконалення змісту та форм проведення тренінгової програми з акцентом, перш за все, на деконструювання наявних у учасників стереотипів як попередньої умови успішного засвоєння навчального матеріалу та включення у поле дискусії їхнього професійного досвіду та креативного потенціалу. Пошук шляхів вирішення цієї проблеми відбувався паралельно з подальшим проведенням семінарів першого проекту, в результаті тренери мали змогу випробовувати наявні ідеї відразу у полі взаємодії із учасниками тренінгів.

У результаті найбільш вдалим варіантом було визнано мультидисциплінарний підхід до деконструювання етнічних та професійних стереотипів, який базувався на принципах освіти дорослих, що передбачають максимальне залучення учасників до інтерактивної взаємодії, активізацію їхнього критичного мислення шляхом надання необхідної інформації стосовно

механізмів формування етнічних та професійних стереотипів з огляду на здобутки кримінальної психології (Севрук, & Павленко, 2016), дослідження у сфері вивчення особливостей ментальності ромів як представників традиційної культури (Social Inclusion., 2011; Procop, 2018; Винничук, & Юрченко, 2018) та як осіб, масово включених до «культури бідності» (Культура (субкультура) бідності., 2019). Вдалим прийомом виявилась паралельна фіксація учасниками у кількох малих групах стереотипних уявлень, які існують у суспільстві стосовно поліцейських та ромів, їхнє порівняння та аналіз джерел виникнення цих суджень, що надало змогу досягнути

максимального особистісного включення учасників у навчальний процес. Також ефективним виявилось використання прикладів з інших традиційних культурта соціальних груп, включно з кримінальною та тюремною субкультурами. Важливим елементом програми було знайомство з особистими історіями ромських медіаторів, а також те, що троє з чотирьох ведучи тренінгу були ромами.

Також була звернена особлива увага на роз'яснення значення традицій, цінностей, особливостей самосвідомості та життєвих уявлень ромів як способу збереження власної ідентичності, який дозволив їм зберегти власну неповторність та самоідентифікацію протягом як мінімум п'ятнадцяти століть кочового життя. Також аналізувався вплив цих особливостей на сучасну поведінку та форми організації життя ромських громад, які не завжди є зрозумілими для стороннього спостерігача.

В контексті цієї складної розмови учасниками також проводився самоаналіз власного життєвого та професійного досвіду взаємодії з представниками ромського населення, що дозволяло поліціантам не тільки

розширити та збагатити уявлення щодо ромів, але і деконструювати власні етнічні стереотипи, спираючись на чітке відокремлення складових, які належать до сфер кримінальної психології, психології бідності, особливостей традиційних уявлень, елементів магічного мислення, особливостей психології та поведінки неписьменної людини тощо. Все це надало змогу учасникам змінити оцінне ставлення до багатьох аспектів ромського способу життя, а також краще зрозуміти мотиви поведінки представників цього етносу та можливі шляхи налагодження з ними взаєморозуміння та співпраці.

Під час реалізації другого проекту отримані оцінки та якісний аналіз зворотного зв'язку учасників підтвердили висновки стосовно підвищення ефективності розробленого формату програми. Тренінгова програма в зв'язку із введенням карантинних обмежень була адаптована до онлайн формату проведення занять, що згідно з отриманими оцінками не тільки не знизило її якості, але і надало можливості охопити більшу кількість співробітників Національної поліції та значно розширити географію проекту.

РЕЗУЛЬТАТИ

У цілому у тренінгах взяли участь 365 співробітників Національної поліції. В рамках першого проекту 140 поліцейських з шести областей України (Львівська, Закарпатська, Київська, Одеська, Черкаська, Харківська), а також у м. Києві та Львові. В рамках другого проекту навчання пройшли 225 співробітників поліції з 17 регіонів України (Київська, Чернігівська, Черкаська, Полтавська, Херсонська, Луганська, Одеська, Миколаївська, Хмельницька, Волинська, Закарпатська,

Івано-Франківська,

а,

Львівськ

Запорізька, Донецька, Харківська, Дніпропетровська області) та з м. Києва.

У першому проєкті зворотній зв'язок та оцінку заняття тренери отримували за допомогою опитувальника, який заповнювали учасники після закінчення тренінгу, та в ході спілкування із учасниками протягом заняття. У другому проєкті у зв'язку зі зміною формату проведення на онлайн учасникам, крім усного зворотного зв'язку пропонувалось оцінити різні параметри відвідуваного заняття за допомогою онлайн опитувальника.

У обох проєктах учасники оцінювали три параметри: корисність, цікавість та практичну значущість для них проведеного тренінгового заняття за висхідною 10-тибальною шкалою, а також мали змогу залишати додаткові коментарі та відгуки. Крім того, в фіналі заняття кожен з учасників тренінгу ділився своїми враженнями та оцінками в усній формі. Середні показники по шкалах за підсумками першого проєкту склали корисність – 67%, цікавість – 75%, практична значущість – 55%. За результатами другого проєкту корисність – 84%, цікавість – 86%, практична значущість – 93%. Якісний аналіз зворотного зв'язку також продемонстрував значний зріст зацікавленості у наданому матеріалі у учасників тренінгу, позитивне ставлення до ромської тематики, підвищення оптимізму стосовно

налагодження співробітництва з ромськими активістами та представниками громад. Окремо учасники відмічали власні інсайти стосовно того, як вони раніше не замислювались щодо складових елементів та структури своїх стереотипних уявлень та упереджень відносно ромів.

Таким чином розроблений нами мультидисциплінарний підхід до деконструювання стереотипів стосовно

ромів у співробітників Національної поліції як обов'язкової умови встановлення між ними довіри з метою налагодження співпраці у сферах безпеки ромського населення та профілактики правопорушень підтвердив свою ефективність в ході практичного апробування.

Слід зазначити, що головною метою проведення тренінгових занять було налагодження діалогу та взаємної довіри між співробітниками поліції та ромами, результатом чого мало бути забезпечення безпеки, справедливості та уваги до потреб ромів. Тобто розробка описаного нами вище мультидисциплінарного підходу до деконструювання стереотипів стосовно ромів у представників поліції стало «побічним продуктом» реалізації цих проєктів. Тому загальна оцінка відображає ставлення до усього тренінгу. Таким чином, отримані результати можуть розглядатись як отримані у ході квазіексперименту та з наукового погляду потребують подальшого поглибленого вивчення, що і планується зробити у майбутньому. Зазначимо, що для громадських організацій та міжнародних грантових структур, які опікуються проблемами безпеки ромського населення, наявні результати вважаються успішними та є достатніми для практичного впровадження запропонованого підходу та розробленої на його базі тренінгової програми.

ОБГОВОРЕННЯ

Наявність негативних стереотипних уявлень та різноманітних упереджень стосовно ромів у представників поліції, владних структур та рядових мешканців різних громад фіксуються практично в усіх соціологічних та правозахисних

розвідках. На необхідність роботи з цими стереотипами вказують не тільки дослідники, але і самі ромі. «На думку ромів, ключовим кроком на шляху до підвищення рівня безпеки є подолання стереотипних уявлень про них з боку поліції та інших державних структур. Саме дискримінація, на їх погляд, сприяє обмеженню права ромів на безпечну життєдіяльність, і вона ж гальмує розслідування випадків його порушення. Це підтверджують і представники громадських організацій» (Безпека ромського населення., 2018, с.47). При цьому автори різноманітних посібників та програм роботи з антиромськими настроями, як правило, притримуються вузькодисциплінарного підходу до вирішення цієї проблеми, як то: правозахисного (Кин, 2017), педагогічного (Лабощ, 2020), історико-культурного та просвітницького (Навроцька, 2018; Роми: міфи та факти, 2018) тощо. Помітним також є ухил у бік, перш за все, профілактики цього явища та, відповідно, спрямованість цих програм та курсів на дітей, підлітків та молодих людей. Також існує фокус на роботу з ромською молоддю, особливо у ракурсі підвищення її обізнаності у сфері прав людини. «Ми хочемо наголосити, що мета нашого посібника – популяризація концепції прав людини та освіти в цій галузі через призму антициганізму... Його зміст та підхід будуть корисні для будь-якої групи молоді у будь-якій країні» (Кин, 2017, с. 14). У правозахисній логіці опис та фіксація порушень прав ромів, розголос навколо них, звертання на це уваги керуючих та нормотворчих структур з метою розробки нових інструкцій чи алгоритмів є достатньою практикою вирішення цих проблем. Спрощена правоохоронна логіка взагалі передбачає «в ідеалі» ставлення до ромів з боку правоохоронців «як до звичайних громадян», що є максимально цінним з правової точки зору, однак на

практиці часто обертається малою ефективністю суто правоохоронних заходів. Достатньо подивитись на подібність до українських характеру проблем у взаємодії ромів та правоохоронців в більшості європейських держав (див., Бочева, 2019; Довідник для працівників поліції..., 2019; Кин, 2017; Полиция и рома, 2010; Human rights..., 2012;).

Унікальний на сьогоднішній день традиційний уклад життя та пов'язані з цим не звичні для сучасної людини способи та механізми збереження ромської культури та ідентичності також створюють багато бар'єрів в комунікації з представниками державної влади та силових структур. Спираючись на результати нашого дослідження, ми можемо стверджувати, що вирішення цих питань виключно у правовій логіці є недостатньо комплексним та ефективним, оскільки не може врахувати усіх складових унікального укладу життя та ментальності ромів, на заваді чому стає нерозуміння представниками влади існуючої специфіки та стереотипність їхнього сприймання.

Слід зазначити, що самотність ромів та проблемність їхньої інтеграції у сучасні суспільства не є виключно українською проблемою; в багатьох зарубіжних психологічних та антропологічних розвідках робиться спроба зрозуміти історичні та психологічні причини виникнення такого укладу життя та дослідити їхні взаємні впливи та наслідки (див., наприклад: Allen, 2016; Procor, 2018; Simić, Vranješević, & Stančić, 2019; Social Inclusion..., 2011). Між тим, нечисельні вітчизняні дослідження у цій сфері обмежуються лише культурологічним описом особливостей традиційної ромської культури, ромських цінностей та елементів народної філософії, інколи у несподіваному контексті (див., Винничук., & Юрченко, 2018). Можна

сказати, що для налагодження співпраці у сфері безпеки та ефективної профілактики правопорушень роми потребують не скільки «особливого відношення», скільки «особливого розуміння» з боку представників поліції (див., наприклад Методичні рекомендації., 2020). Тому звертання у рамках запропонованого нами мультидисциплінарного підходу у роботі зі правоохоронцями до здобутків соціальної та юридичної психології, культурології та антропології є, на нашу думку, вдалим заповненням існуючої інформаційної лакуни, та дієвим механізмом роботи з існуючими у правоохоронців упередженнями та стереотипами.

ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ

Мультидисциплінарний підхід, використаний нами для побудови тренінгових програм з налагодження співробітництва між ромами та співробітниками поліції у питаннях запобігання правопорушень, може бути рекомендований для використання при вирішенні більш широкого кола питань співпраці та взаєморозуміння між ромами та

представниками державних структур та місцевого самоврядування, як такий, що забезпечує всебічний розгляд, усвідомлення та можливість урахування усього спектру соціально-психологічних, культурологічних та історичних причин виникнення проблем з успішністю адаптації ромського населення до умов сучасного побутування.

ВИСНОВКИ

Багато авторів акцентують увагу на самотності та унікальності ромів, але ця констатація часто не знаходить свого відображення у площині урахування ромських особливостей при побудові з ними практичної взаємодії. При цьому логіка формування довіри та налагодження співробітництва між ромами та поліцією виключно у правових категоріях є недостатньо ефективною, оскільки на заваді впровадженню правових норм стають соціально-психологічні та культурно-історичні бар'єри, одним з яких є наявність у співробітників поліції стереотипів та упереджень щодо ромів.

Розроблений та апробований мультидисциплінарний підхід до побудови тренінгових програм дозволяє успішно деконструювати стереотипні уявлення та упередження у працівників правоохоронних органів стосовно ромів, що, в свою чергу, сприяє більш високому рівню зацікавленості та включеності поліціантів у тренінгове заняття.

У рамках дослідження також було продемонстровано, що відсутність у співробітників поліції упередженого ставлення та стереотипного сприймання представників ромського населення, а також розуміння ними традицій, культурних особливостей та специфіки світосприйняття ромів є необхідною умовою для успішного налагодження співробітництва у межах існуючого правового поля з питань безпеки та профілактики правопорушень.

Подальшого міждисциплінарного дослідження потребують соціально-психологічні механізми утворення та функціонування наявних культурних та цивілізаційних бар'єрів розуміння між представниками сучасної влади та членами ромських громад. Також існує широке поле для дослідження соціально-психологічних особливостей ромів, їхньої ментальності та світогляду. На жаль, в сучасних умовах у самих ромських активістів та

дослідників вистачає ресурсів та сил тільки на висвітлення та дослідження найбільш проблемних та невідкладних соціально-побутових, правових, економічних питань. Залишається сподіватись, що по мірі зростання рівня благополуччя ромських громад та суспільства в цілому, прийде час і для докладних та глибоких соціально-психологічних та антропологічних розвідок представників цього унікального та багатогранного народу.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

Аналітичний брїф за результатами дослідження «Мапування потенціалу працевлаштування та розвитку підприємництва в ромських громадах (на матеріалі Волинської, Донецької, Закарпатської, Луганської, Одеської, Харківської, Черкаської областей)» (2021, січень). Взято з <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/04/employment-brief-corrected2.pdf>

Аналітичний звіт за підсумками соціологічного дослідження «Потреби і наслідки у ромських громадах від поширення коронавірусної хвороби в Україні» (2020). Міжнародний Фонд «Відродження», Київ. Взято з https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/05/roma_full-report.pdf

Безгромадянство, Дискримінація та Маргіналізація Ромів в Україні (2018). ERRC, ISI, ENS, Десяте Квітня. Взято з http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/4616_file2_roma-belong-ukraine-ukranian-language.pdf

Безпека ромського населення: результати дослідження в Одеській та Закарпатській областях. (2018). Харків: ХІСД, 74 с.

Взято з <https://khisr.kharkov.ua/bezpeka-roms-koho-naselennia-rezul-taty-doslidzhennia-v-odes-kiy-ta-zakarpats-kiy-oblastiakh/>

«Близько 30 тис. ромів в Україні не мають документів». Розповідь ромського активіста. (2021, 04 січня). Взято з <https://ukraine.un.org/uk/106824-blizko-30-tis-romiv-v-ukraini-ne-mayut-dokumentiv-rozpovid-romskogo-aktivista>

Бочева Галина. (2019). Роми в Україні – Час для дій: Пріоритети та шляхи ефективної політики. Аналітичний звіт. - Міжнародна група з прав меншин. Взято з <http://www.chirikli.com.ua/index.php/en/news/video/item/262-analytical-report-mrg-chirikli>

Буткевич Б. (2011). Українські цигани приречені на кримінал. Український тиждень. Взято з <https://job-sbu.org/ukrayinski-tsigani-prirecheni-na-kriminal.html>

Взаємодія поліції та громади (Community Policing) (2017). Взято з <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/191/%D0%92%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97-%D1%82%D0%B0-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4-1.pdf>

Винничук Р.О., Юрченко Г.М. (2018) Порівняльна характеристика

- господарського менталітету української та ромської громад у контексті управління поліетнічними колективами // Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. Випуск 17. Одеса, С.327-333.
- Горват М. (2019). Особливості включення ромів у громадсько-політичне життя країн Центрально-східної Європи (на прикладі Румунії, Угорщини та Словацької республіки) Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2019. Випуск 24, с. 141-150.
- Горват М.В. (2019а). Правозахисна діяльність ромських та проромських неурядових організацій Закарпатської області. Регіональні студії. – С. 105-109
- Довідник для працівників поліції: Стандарти Ради Європи щодо злочинів на ґрунті ненависті та недискримінації з особливою увагою на ромів і мандрівників (2019). Рада Європи. Взято з: <https://rm.coe.int/coe-police-toolkit-en-web-version-pdf-ukr/1680a00a57>
- Звіт про оцінку становища ромів в Україні та впливу поточної кризи (Неофіційний переклад) (2014). Варшава. Взято з <https://www.osce.org/files/f/document/s/d/e/131776.pdf>
- Зустріч ромських медіаторів з місцевими органами влади (2022, 23 січня). Інформаційно-аналітичне агенство "RomaUA". Взято з <https://www.youtube.com/watch?v=J5EBb2IXduo>
- Кин Элли (2017). Зеркала. Пособие по борьбе с антицыганскими настроениями посредством образования в области прав человека План действий по работе с рома молодежью Напечатано в Венгрии Совет Европы. Взято з <https://rm.coe.int/2017-mirrors-rus-web-version/1680786349>
- Кислова О., Кузіна І., Дирда І. (2020). Дослідження онлайнової мови ворожнечі щодо ромської меншини в українському інтернет-просторі // IDEOLOGY AND POLITICS JOURNAL, № 2(16), 250-275.
- Конкурс на медіаторів до ромських громад. (2019) Взято з <https://gurt.org.ua/news/competitions/57068/>
- Культура (субкультура) бідності в Україні (2019). Центр близькосхідних досліджень (AMES), Аналітичний центр УКУ, за підтримки МФ «Відродження». - 56 с. Взято з <https://www.irf.ua/publication/doslidzhennya-kultura-subkultury-bidnosti-v-ukrayini/>
- Лабош К. (2020). Педагогіка партнерства в освітньому середовищі ромського населення. // Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». Випуск 1(28), 90-97
- Лишка Я. (2018). Думка. Звідки взялася ромська "антисупільність". Взято з https://update.com.ua/istorii_tag/dumka-a-zvdki-vzialasia-romska-antisusplnst_n4060
- Медіатори, або Кому довіряють роми? (2019). Roma women fund Chirikli. Взято з <http://www.chirikli.com.ua/index.php/en/library/item/90-mediatory-abo-komu-doviriaiut-romy>
- Методичні рекомендації, щодо проведення моніторингового візиту до ромського поселення (2020). Рада Європи, Київ. Взято з <https://rm.coe.int/methodology-final/16809ee504>
- Навроцька Є. (2018). Етногенез та етнічна історія ромів: навчально-методичні рекомендації / М. Зан, Є. Навроцька; Навчально-методична серія «РОМСЬКІ СТУДІЇ В УЖНУ» / № 1; [Ужгород. нац. ун-т]. – Ужгород, 23 с.

- Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів (2013).- К.: Український центр вивчення історії Голокосту, 208 с.
- Повсякденні практики інституційної дискримінації: український вимір (2013). К.: Центр дослідження суспільства. Взято з https://cedos.org.ua/system/attachment_s/files/000/000/032/original/Institutional_discrimination_CSR.pdf?1395901217
- Полиция и рома, и синти: формирование доверия и взаимопонимания. Примеры надлежащей практики (2010, апрель). Серия публикаций ОСВПД, том 9 OSCE. – Вена. Взято з https://www.osce.org/files/f/document_s/1/1/74952.pdf
- Про схвалення Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 28 липня 2021 р. № 866-р Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2021-%D1%80#n10>
- Роми: міфи та факти. Навчально-методичний посібник для вчителя з протидії ромофобії / Авт.-упоряд. О. Войтенко (2018). М. Тяглий. – Київ: Український центр вивчення історії Голокосту, 140 с.
- Ромське посередництво: українські історії успіху (2019). Рада Європи. Взято з <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/project-publications-minorities?fbclid=IwAR3hcfaO-DxxPo7WZPeVimJbSjKU0RLXyh7oExyWbXLS0INMg6cR0jJvIG0>
- Рымар А. (2019). Вечные темы: есть ли перспективы в решении ромского вопроса Взято з <https://bigkyiv.com.ua/>
- Севрук В. Г., Павленко С. О. (2016). Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі // Науковий вісник національної академії внутрішніх справ, № 1 (98).
- Allen, D. (2016) "It's in their culture': working with automatic prejudice towards Gypsies, Roma and Travellers during care proceedings' , Seen and Heard, 26 (2) , pp. 40-52. Retrieved from <http://usir.salford.ac.uk/id/eprint/39118/>
- Human rights of Roma and Travellers in Europe (2012, February). Council of Europe Publishing, 252 p. Retrieved from <https://rm.coe.int/the-human-rights-of-roma-and-travellers-in-europe/168079b434>
- Procop Svetlana (2018). Towards the gypsies' mentality: A lesson of the perception of gadje (strangers) // Revista de etnologie și culturologie, VOLUMUL XXIV pp.70-78
- Simić N., Vranješević J., and Stančić M. Roma in Higher Education— Psychological and Social Capital as Factors of Academic (2019). Success Andragoške studije, issn 0354–5415, broj 11, decembar, str. 127–148.
- Social Inclusion and Cultural Identity of Roma Communities in South-Eastern Europe / Gabriela Mirescu (2011). Working Paper : swisspeace : CopyQuick Printing Center, Bern. Retrieved from <https://www.gbv.de/dms/subhamburg/657439509.pdf>

Original research

УДК 316 [455 + 622.2] : 371.124-055.2 : 321.64 : 94

Andrii I. Gusiev¹, **Zemfira A. Kondur**²

¹ University of Educational Management, NAES of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

² Council of Europe Office in Ukraine (Kyiv, Ukraine)

DOI: [https://doi.org/10.33120/sssppj.vi49\(52\).265](https://doi.org/10.33120/sssppj.vi49(52).265)

THE USE OF A MULTIDISCIPLINARY APPROACH TO DECONSTRUCTION OF STEREOTYPES AS A COMPONENT OF TRAINING PROGRAMS AIMED AT ESTABLISHING COOPERATION BETWEEN NATIONAL POLICE OFFICERS AND ROMA

ABSTRACT

The results of theoretical substantiation, practical development and testing of a multidisciplinary approach to deconstruction of stereotypes in the development of training programs aimed at improving mutual understanding and trust between the National Police and Roma communities to establish cooperation in security and crimes prevention issues are presented. The multidisciplinary approach was developed and tested within two projects implemented by the International Charitable Organization “Roma women fund “Chiricli” in 2019 and the NGO “Roma Human Rights Center” in 2021 in partnership with the Human Rights Department of the National Police of Ukraine. The overall goal of the projects was to ensure security, justice and attention to the needs of the Roma using practical measures that meet human rights standards; to establish a dialogue and mutual trust between police officers and Roma. Implementation of a multidisciplinary approach was based on the principles of adult education, which involve students in interpersonal interaction, activation of their critical thinking by turning to their own professional and personal experience; providing the necessary information on the mechanisms of ethnic and professional stereotypes, given the achievements of social and criminal psychology, research in the field of “poverty culture”, Roma mentality, ethnogenesis, cultural traditions and lifestyle as a way to preserve Roma identity as a traditional culture. Participants were also provided with information on current human rights issues, European standards of policing in the fight against hate crimes, and historical reasons of international attention to the rights of this group as a population that has repeatedly suffered from discrimination and genocide. The developed approach proved its effectiveness during the practical testing. It was also demonstrated that police officers’ lack of prejudice and stereotypical attitudes towards Roma and their understanding of Roma traditions, cultural characteristics and worldviews are a prerequisite for successful cooperation within the existing legal framework on security and crime prevention.

KEYWORDS

Roma; police officers; stereotypes; multidisciplinary approach; cooperation.